

TOMÁŠ BOUKAL

SIBIŘSKÁ
DETEKTIVKA

HŘBITOV NEVĚST

MLADÁ FRONTA

TOMÁŠ BOUKAL

HŘBITOV NEVĚST

MLADÁ FRONTA

© Tomáš Boukal, 2018

ISBN 978-80-204-4865-1 (pdf)

Věnováno památce ztracených

HUDEBNÍ DOPROVOD KNIHY

Když může mít svůj soundtrack film, proč by ho nemohla mít i kniha? Pokusil jsem se proto některé své skladby sestavit do podoby jejího hudebního doprovodu. Písně nepochází ze stejného období. Jsou mezi nimi nahrávky s kapelou (Kanum) i písně komorněji laděné. Některé jsou v češtině, jiné v angličtině a několik i v ruštině. Většinu textů jsem si napsal sám, ale v některých případech jsem si přizval zkušenější textaře (např. A. S. Puškina...). Některé skladby jsou nahrány lépe a jiné podomácku. Většinou jsou amatérsky nahrané i zahrané. To proto, že amatérem jsem.

Něco ale mají tyto písně společného – svou náladou a často i slovy mají blízko k tomuto příběhu. Proto věřím, že spolu s knihou mohou získat nový význam.

Nahrávky jsou umístěny na kanálu Hřbitov nevěst na [YouTube.com](https://www.youtube.com)

„V Nižním Tagilu bylo jen během dvou let 2004–2005 pohřešováno 1409 lidí. 947 z nich bylo nalezeno, avšak 462 zmizelo beze stopy.“

Rinat Nizamov, Komsomolská pravda, Jekatěrinburg

UŽ NIKDY

„Všichni se na nás vykašlali! Všem je to jedno! Všem je to ukradený!“ vzlykala vyčerpaně žena klečící v tajícím špinavém sněhu. „To přece nemůže být ona! Kde je moje holčička?!“ Mávla rukou ke starému dřevěnému domku za sebou. Síla její bolesti byla příliš velká, abych ji utěšoval.

Potom zvedla oči. Dívala se skrze mě někam daleko za les, který obklopoval rozpadající se domy. Možná se dívala do jejich prázdných oken, která se černala jako prázdné oční důlky v obličejích dřevěných stěn.

„Co mám dělat? Nemám peníze, nemůžu ani jet do města, abych si tam stěžovala!“

Položil jsem jí váhavě ruku na rameno. „Pojďte, odvedu vás domů.“ Můj hlas zněl divně, přiškrceně. V krku jsem cítil nepříjemný tlak a v očích slzy.

„Všechno je pryč,“ už jenom šeptala. „Už ji nikdy neuvídím. Nikdy...“

Opřela se mi do ramene a bezvládně mě následovala. Prošli jsme dírou v plotě, kde kdysi stávala branka,

a po několika vrzajících schodech zamířili do neosvětlené předsíně. Nahmatal jsem držadlo dveří. Vedly do zatuchlé místnosti. Na podlaze se válely malé lahvičky od lihového výluhu hlohu. Alkoholici si je kupují v lékárnách jako levnou náhražku vodky. Pec z cihel v rohu místnosti byla vyhaslá. Rozpraskaná hliněná omítka v některých místech opadávala ze štípaných latí. Kde ještě držela, byla zčernalá od dýmu. Do nosu stoupal zápach zatuchliny a špíny. Zvedal se mi žaludek.

Dovedl jsem ženu k lůžku v rohu. Místo pokrývek na něm ležela jen neforemná hromada špinavých hadrů. Se vzdechem padla na matraci a takřka okamžitě usnula. Nerozhodně jsem nad ní postával. V místnosti se šerilo a já měl z nevábného prostředí stísněný pocit.

Pohled mi padl na pomuchlanou igelitovou tašku na nedbale setřeném stole. Z toho, co mi předtím žena nesouvisle vyprávěla, jsem pochopil, že právě ta taška je důvodem její bolesti. Asi před hodinou ji přinesl obvodní milicionář ze sousední osady. Potkal jsem ho. Se zamyšleně skloněnou hlavou mne míjel, aniž by mi odpověděl na pozdrav.

Na stole ležely i noviny *Komsomolská pravda* rozetvorené na jedné ze stránek. Zadíval jsem se na titulky článku: „Na Urale našli tajné pohřebiště sexuálních otrokyň. Jejich příbuzní je hledali roky.“ Četl jsem dál: „Vyšetřovatelé prokuratury potvrdili, že nedaleko malé osady byl nalezen masový hrob mladých žen a dívek, které byly pohřešovány v letech 2002 až 2005. Prozatím byla zjištěna totožnost patnácti z nich. Dalších přibližně

třináct až patnáct těl bude identifikováno podle fragmentů. Předběžné vyšetřování naznačuje, že ne všechny zavražděné dívky byly prostitutkami.“

Znovu jsem pohlédl na černou tašku se zlatavým potiskem názvů známých módních značek. Tušil jsem, co se v ní ukrývá. Igelit zašustil, když jsem nadzvedl jeden cíp. V pootevřeném otvoru nebylo v nastalém šeru takřka nic vidět.

Pohledem jsem zavadil o hlasitě oddychující ženu. Tvrdě spala. Na okenním rámu vedle petrolejové lampy ležely zápalky. Jednu jsem vyndal z krabičky a škrtnl. Jiskra pohasla. Třásly se mi ruce. Škrtnl jsem znovu. Zápalka vzplála jasným plamenem. Naklonil jsem se nad otvorem a podržel zápalku nad jejím ústím. Na dně tašky ležela lidská lebka a několik úlomků kostí. Rychle jsem tašku zakryl. Mísily se ve mně pocit viny, odporu, lítosti a strachu. Dohořívající zápalka mi popálila prsty. Za oknem se spouštěla tma, jako opona nad dalším dějstvím místní tragédie.

Když jsem vyšel na zápraží, prosvítala ještě za stromy růžová obloha. Ani jedna z lamp, které dosud stály nebo se nakláněly podél rozbahněné cesty, nesvítila. Ale i kdyby nebyly rozbité kameny a prázdnými lahvemi, kterými se do nich roky strefovala místní mládež (dokud tu nějaká žila), stejně by nesvítily. Elektrické vedení ukradli hledači železného šrotu a barevných kovů před pěti lety. Možná teď doma zpytují svědomí před zčernalou televizí. Jenže tu televizi beztak určitě propili ještě

před koncem elektrického věku. Ted' civí do opadávající zdi a říkají si: „Co asi tak kurva dávaj v telce?“

Nerozhodně jsem se rozhlédl po tiché vesnici, nebo spíše po tom, co z ní zbylo. Kdysi to byla centrální osada místního lesního hospodářství, *Leschozu rudého října*. V okolních nedozírných lesích se těžilo dřevo. Nedaleko stál i pracovní tábor, kde byli drženi trestanci. Pořád tu je plot z ostnatého drátu, který vymezoval prostor kolem dřevěného domku. Bývala to vězeňská samotka. Problémoví vězni zde žili v několika malých místnostech. Pryčny podél stěn se ve dne sklápěly, aby na nich vězni nemohli ani sedět. Samotné stěny byly omítnuty hnědavou, divoce zbrázděnou hmotou, aby bylo nepříjemné se o stěnu být jen opírat. No, soudruzi se opravdu snažili, aby na ně lidé vzpomínali až do smrti. Ta už ale většinou na oprýskané dveře zaklepala.

Na stěně bývalého vesnického klubu ještě visí vybledlé fotografie a výstřižky z novin. Rozesmáté obličejy a hrdé pohledy „úderníků“, hrdinů socialistické práce. „Brigáda soudruha Kovaljova překonala rekord v těžbě“, „Řád práce udělen brigádýru třetí brigády našeho leschozu,“ hlásaly zažloutlé stránky, které tiše šustily v průvanu rozbitých oken.

Přízemní budova klubu stála na návsi. Vedle vchodu se bělala poněkud naivní betonová socha dřevorubce. Snad to byl onen nositel řádu práce? Tvář mu pomalu zarůstala mechem. Jednu ruku pozvedal v budovatelském gestu, v druhé zřejmě kdysi svíral pilu nebo sekyru.

Dnes mu z ní zbyl jen pahýl s několika vykukujícími dráty armatury. Asi pracovní úraz.

Prošel jsem návsí a pokračoval kolem řady dvojdomků sroubených z dřevěných hranolů – *brusu*. Typická „leschozní“ architektura. Jednoduché stavby, které si postavili sami vězni – dřevorubci. V několika oknech jsem zahlédl tlumené světlo petrolejové lampy, jediný prostředek, jak bojovat s nastupující nocí. Většina domů ale byla zcela temná. Časem a počasím zčernalé dřevo a ještě temnější okna bez skel.

Na okraji osady stála pila, kam se z lesa přivážely vytěžené kmeny stromů. Hromady kmenů, které už nikdo nestihl zpracovat, se tam stále vrší. Ty zpracované se odvážely úzkokolejnou železnicí, jež jako jediná spojovala vesnici s vnějším světem. Přestože se po ní dřevo dávno nevozí, stále po ní dvakrát týdně projíždí vlak složený z několika rezivějících vagonů a utahané diesellové lokomotivy. Mířil jsem na polorozpadlé nádraží – právě dnes by měla tato přízračná souprava projíždět.

Zaslechl jsem za sebou tiché našlapování. Toulavý pes si mě nedůvěřivě měřil pohledem. Přidal jsem do kroku. Nebylo už takřka vidět. Přímou přede mnou se ze tmy vynořila budova nádraží. Jako většina domků stála nakřivo. Půda neustále promáčená vodou v zimě promrzá, pohybuje se a domy bez základů plují na těchto vlnách ke svému zániku.

Okna nádraží byla zatlučená prkny. Ochladilo se a opuštěnými ulicemi profukoval nepříjemně kousající vítr. Přitiskl jsem se ke křivé stěně a přes hlavu si

přetáhl kapuci staré vojenské bundy. Místní chodí takřka výhradně v nějakém druhu vojenské výstroje, a tak jsem byl poměrně dobře maskován i já. Jen jsem musel včas odpárat německou vlaječku označující bundu jako přebytky Bundeswehru, abych nepřišel k úhoně při vzednutí nacionalistických nálad. K tomu docházelo pravidelně, vlastně při každé opilecké debatě. A jiné než opilecké debaty se zde vedly výjimečně.

Jedna taková se zrovna blížila a doprovázelo ji čvachtání holínek v rozbahněné cestě. V tomto případě se vlastně nejednalo o opilý rozhovor, ale spíše o „vyprošťovací“ debatu. Tak by se dal přeložit ruský výraz *opochmeljaťsja* označující proces, při kterém se člověk po flámu snaží získat další přísun alkoholu, aby se zbavil nepříjemných abstinenčních příznaků. Je zde ale jisté nebezpečí, které shrnuje letitá ruská moudrost: „Neopatrné vyprošťování vede k trvalé opilosti – zapoji.“

„Kdy to kurva přijede?! Hlava se mi rozskočí!“ zaslechl jsem čísi hlas.

„Váša určitě něco přiveze!“ ozval se s nadějí druhý.

„Aby tam ale nezůstal jako minule,“ namítl s vážnou obavou první.

„Tak to ho zabiju, zmrda!“ nabízel řešení situace další hlas z temnoty.

V dálce zaštěkal pes. Odpověděl mu hrubý hlas několika promile nadávek.

Přemýšlel jsem o tom, čeho jsem byl dnes svědkem. Při svých cestách zdejším mračným krajem jsem zaslechl

více takových zmatených vyprávění o tom, že se tam nebo onde ztratila dívka nebo mladá žena. Nepřikládal jsem jim příliš význam – nijak mě nepřekvapovalo, že lidé odcházejí. Pokud se nechtějí upít k smrti, nic jiného jim nezbývá.

Před několika týdny jsem v jedné z dalších zanikajících vesniček zažil podobné setkání se zoufalou matkou jedné ze zmizelých dívek. Sedřená žena ve středních letech, myslel jsem si. Jenže jí bylo devětadvacet. Prošedivělé vlasy, zčernalé zbytky zubů. Technický líh je mocný čaroděj. Když se ale pustila do vyprávění, pochopil jsem, že otupit hrany osudu bodajícího do jejího života se něčemu slabšímu než padesátiprocentnímu lihu těžko podaří.

Její muž byl dávno mrtvý. V lese na něho při kácení spadl strom. Práci neměla od počátku devadesátých let, kdy se celý systém trestaneckých kolonií rozpadl. Žila sama s dcerou, ale asi před rokem dívka zmizela. Bylo jí třináct let. Zmizela společně s kamarádkou. Té bylo patnáct.

„Neměla jsem ji nechat s ní kamarádit. Byla to místní šalava,“ procedila mezi zbytky zubů. Šalava znamená dívku „lehčích“ mravů a většinou se používá jako urážka. „Někdy u ní přespávala. ‚Tak já jdu, mamí‘ – to bylo poslední, co mi řekla.“

„Šla jste na milici?“

„Jaká milice? V sousední vesnici je jediný obvodní milicionář a ten oznámení nechtěl přijmout,“ hlesla. „Prý, Víte jak to chodí. Mladý holky. Však ona přijde,

až se ho nabaží.' Smál se mi do obličeje. „Ale vždyť je jí třináct, třináct!' křičela jsem na něj. A on: „No vidíte, jak dnes mladí brzy dospívají!' Hajzl!“ ulevila si. „Jenže pak od ní přišel dopis. „Mami, odjela jsem do Moskvy. Neboj se o mě. Brzy se vrátím a všechno ti vysvětlím.' Nejdřív jsem měla hroznou radost. Ta úleva! Ale nebyla tam žádná adresa, telefon. Nic. A... a žádný další dopis už nepřišel. Už přes rok nic, vůbec nic!“

Život byl k těmto lidem tvrdý většinou už od narození. Otec pil nebo pili oba rodiče, všichni bez zaměstnání. Krátké dětství s občasnými záblesky štěstí. Ještě kratší chvíle první zamilovanosti. Nežádoucí, ale očekávané těhotenství. Snaha o vytvoření lepší rodiny, než byla ta jejich. Muž nemůže najít práci, pije. Když tě bije, tak tě miluje, děvenko. Pak se upije, nebo mu někdo v hádce zapíchne do zad nůž, anebo mu brokovnicí udělá pořádnou díru do břicha. Sama s dětmi. Nějak to zvládneme, nějak to zvládneme! A pak se jednoho dne dítě nevrátí. Ta vaše odjela do města, co? Nešlape tam? Byla přece taková veselá! Může tohle někdo vydržet? Může?

Snesla se noc. Vítr šuměl ve větvích smrků obklopujících trať. V dálce, tam, kde byl les nejtemnější, probleskla dvojice matných reflektorů. Vlak se pomalu blížil do stanice. Nápravy vagonů zoufale rachotily na křivých kolejnicích. Zaskřípěly brzdy. Souprava se s trhnutím zastavila. Odlepil jsem se od stěny domu a vyšel na zarostlé nástupiště. Z okénka lokomotivy vykoukla hlava strojvůdce. Snažil se zrakem proniknout tmu.

„Kdo bude nastupovat?“ zakřičel a stěží přehlušil vítr a zvuk nepravidelně pracujícího diesellového motoru. Dvířka jednoho z vagonů se otevřela. Další hlava, zřejmě průvodčí.

„Tak rychle! Nastupovat!“

Protáhl jsem se kolem korpulentní průvodčí do nitra vagonu. Uvnitř bylo zima. Topení zřejmě už nějaký ten rok nefungovalo. Osvětlení na tom bylo podobně. Několik málo postav, které zde seděly, jsem jen stěží rozeznával. Našel jsem první volné místo a schoulil se u špinavého okna. Za ním byla neproniknutelná tma. Čekalo mne několik hodin unaveného lomozu a tlukotu kol.

Vlak směřoval ke své konečné stanici daleko v lesích. Kdysi vedla trať ještě hlouběji. Když těžbu dřeva ukončila *perestrojka*, železnice z větší části osiřela. Vzdálenější úseky pozvolna pohltila tajga. Pražce se pokryly mechem, pod kterým se nepozorovaně rozpadly na prach. Kolejnice rozežrala rez, tedy pokud to stihla dříve než pohotoví sběrači kovů. Náspy se propadaly do nenasytých bažin. Můstky přes potoky a říčky strhly jarní rozvodněné proudy vody.

MJESIPAUL

Nebe na východě začalo neochotně světlat. Nízko se převálující mraky nechtěly jeho světlo propouštět k šedivé krajině. Byl jsem na konečné. Několik kolejí mizelo v suché podzimní trávě. I tahle nádražní budova byla bez oken, jež byla zatlučená prkny, ale dveře ještě vyražené nebyly. Podobně jako většinu opuštěných staveb si zbývající místní obyvatelé rozebírali nádraží na dřevo na topení. Vesnice pohlcovala samu sebe.

Vlaková souprava odjela ještě za tmy. Do rozbřesku jsem se klepal zimou na jediné dřevěné lavici, která ve staniční budově zůstala. Už bylo natolik světlo, že jsem rozeznával rozpadlou cihlovou pec, která kdysi čekárnu vytápěla. Cihly se také hodily, proto jich už moc nezbývalo. Na stěně se ještě držel jízdní řád s nápisem: „Kasa otevřena dvě hodiny před odjezdem vlaku. Administrace Severouralské železniční dráhy, rok 1988.“ V tom roce zřejmě stanici uzavřeli.

Vlak ale ještě přijíždí. Lokomotiva se odpojí, strojvůdce s obtížemi přehazuje zrezivělé výhybky a opatrně

projíždí po druhé koleji, aby se s lokomotivou mohl zařadit opět do čela soupravy. Protože trať již dávno nikdo neopravuje, náspy se propadávají a kolejiště je neuvěřitelně křivé. Není žádnou vzácností, že vlak vykolejí. Na řadě úseků musí proto projíždět takřka krokem, aby se nepřevrátil, kdyby sjel z kolejnic.

Vyšel jsem před staniční budovu. Na východ mizely koleje v houštinách. Zaniklá část železnice tamtudy vedla do poslední stanice, kdysi domorodé mansijské osady, kterou pohltila trestanecká kolonie. Dřevěný most, po kterém trať v minulosti pokračovala na druhý břeh, připomínaly pouze řady zčernalých kůlů, jež trčely z vodního proudu. Na břehu řeky zůstalo několik opuštěných srubů.

V celé osadě zůstal jediný člověk. Starý Míša, Michail. Kdysi ve zdejších lesích lovil jeho rod losy, divoké soby, medvědy, kožešinovou zvěř, v řece bylo dostatek ryb. Dnes je tu sám. Ostatní domorodci se dávno odstěhovali, smísili se s trestanci z nedaleké kolonie, anebo – a to ve většině případů – prostě leží v mohylách malého hřbitova, který už zcela pohltila tajga.

Zaniklá kolonie byla mou základnou, dočasným domovem. Nemohl jsem si pomoci. Mnohem praktičtější by samozřejmě bylo zůstat v některé z větších osad. Bylo by tam mnohem snazší získávat informace o bývalých lágrech, rozpadajících se leschozech, zanikajících osadách, prostě to, co mělo tvořit hlavní náplň mého projektu „Postsovětské transformace Ruska“. Jsem totiž etnolog a součástí mého zvláštního povolání je toulání

po vybydlených vesnicích a nahlížení do lidských osudů, osudů společností. Zanikající skupiny mě zvláště přitahují. Zvrhlou směsí stesku, nostalgie a touhy po něčem, co dávno zmizelo v minulosti. Proto jsem se snažil dostat do co nejvzdálenějších oblastí, v marné naději, že tam dál, ještě za jedním lesem a řekou, se ještě něco zachovalo. Že tam žije někdo, kdo by mohl vyprávět o mizející kultuře lovců a rybářů nedohledné tajgy. Někdo, kdo jí ještě žije.

Nadhodil jsem si batoh plný zásob a vykročil po pražcích. Bylo ještě šero, ale ranní chladno mě vyhnalo na cestu. Zaslechl jsem krkavce. Typický hlas tajgy. Osamělý křik černého ptáka, který se trhavým letem přehoupl nad vrcholky vzdálených bříz. Přestože násep byl zarostlý trávou a směsí mladých břízek, jeho středem procházela úzká stezka. Po ní chodil Míša, ale někdy ho přišel navštívit některý vzdálený příbuzný, známí rybáři nebo lovci.

Mnohahodinová cesta vedla po bývalém železničním náspu vyvýšeném nad okolní krajinou. Po obou stranách, na místech rozsáhlých výrubů, rostl mladý les. Místy z něho trčely ostrůvky starších stromů. Štíhlé vysoké smrky, tmavé nadýchané sibiřské borovice – *kedry*. Následovaly bažiny s prořídou armádou šedivých kmenů suchých stromů pokroucených zimou a větrem. Nakláněly se na různé strany, podle toho, jak se kterému z nich dařilo vzpírat svými kořeny pohlcujícím bažinám. V dálce, takřka na obzoru, se táhl pruh stromů. Tam teče řeka, jejíž koryto lemují vzrostlé stromy. Tam stojí sruby osady.